

РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
УНИВЕРЗИТЕТ „СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ“ ВО СКОПЈЕ
ФАКУЛТЕТ ЗА ЗЕМЈОДЕЛСКИ НАУКИ И ХРАНА - СКОПЈЕ

Заштитени авторски права © rawpixel.com

МЕРЕЊЕ НА НИВОТО НА ЗАЈАКНУВАЊЕ НА ЖЕНИТЕ ВО ЗЕМЈОДЕЛСТВОТО СО ПРИМЕНА НА ЕКСПЕРИМЕНТАЛЕН ЕКОНОМСКИ МЕТОД

Заштитени авторски права © rawpixel.com

Оваа публикација е изработена во рамките на проектот „Мерење на нивото на зајакнување на жените во земјоделството со примена на експериментален економски метод“, имплементиран од Факултетот за земјоделски науки и храна - Скопје, при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, поддржан од Телото на ОН за родова еднаквост и зајакнување на жените - UN Women.

Мислењата и ставовите изразени во оваа публикација се мислења и ставови на авторите и нужно не ги претставуваат мислењата и ставовите на UN Women, Обединетите нации или на другите придружни организации. Наведените граници и имиња како и ознаките користени на мапите од овој извештај не претполагаат официјална потврда или прифаќање од страна на Обединетите нации.

КРАТОК ВОВЕД

Родовата нееднаквост е важна тема за секое општество и истата е особено изразена во земјоделскиот сектор и во руралните средини. Земјоделството се смета за сектор во кој доминираат мажите, но сепак, како двигател на растот и развојот, во овој сектор во поголема мера треба да обезбеди посилна препознатливост на жените и нивната значајна улога (Alkaire, et al. 2013). Земјоделскиот сектор учествува со околу 10% во националниот бруто - домашен производ и претставува главен двигател на руралната економија. Во него работи 17% од работната сила во земјата, од кои една третина се жени (ДЗС, 2017а). Мнозинството земјоделски работници се мажи и тие доминираат во сите возрасни групи и во менаџерските дејности. Учеството на жените во управувањето на земјоделските стопанства е многу ниско, а изгледите за раст не се позитивни, бидејќи процентот се намалил од 11% во 2013 година на 10% во 2016 година (ДЗС, 2014 и 2017). Ниската вработеност и учество на жените во управувањето со фарми укажуваат на ограничена вклученост на жените во процесот на донесување на одлуки. Патријархалната структура, локалните обичаи, културните и традиционалните општествени норми придонесуваат за лошата социо - економска положба на руралните жени (Ристеска и др. 2012, Петровска Митревска и Туна 2017, Светска банка и ФАО 2014).

Во текот на подготовките на земјата за интеграција во Европската унија (ЕУ), националната политика постојано се прилагодува кон политиките на ЕУ. Во согласност со Заедничката земјоделска политика на ЕУ, земјите континуирано ја анализираат положбата на жената во земјоделството и руралните средини. Резултатите се земаат предвид при креирање на програмите за рурален развој со цел да се надминат општествените стереотипи за родовите улоги кои го ограничуваат пристапот на жените до можности, а со тоа да се воспостават родово рамноправни рурални општества (ФАО 2018). Со оглед на тоа што ЕУ промовира политика за земјоделски и рурален развој и програми кои го поддржуваат прашањето на родова еднаквост, нашата земја треба континуирано да работи на постигнување на родова еднаквост и да даде приоритет на прашањето за зајакнување на улогата на жените во националната политика за земјоделство и рурален развој.

ЦЕЛ НА ПРОЕКТОТ

Проектот “Мерење на нивото на зајакнување на жените во земјоделството со примена на експериментален економски метод” е резултат на заедничка соработка и имплементација помеѓу Факултетот за земјоделски науки и храна - Скопје и Телото на Обединетите нации за родова еднаквост и зајакнување на жените (UN Women).

Главната цел на проектот е да придонесе кон зајакнување на жените во земјоделството и нивна поголема вклученост и лидерство во земјоделскиот сектор. **Главните резултати од проектот** се: (1) идентификација на клучните детерминанти на слабата зајакнатост на жените, на кои треба да се насочат програмите за поддршка за зајакнување на жените и (2) ревизија на политиката за земјоделство и рурален развој со цел подобар осврт кон родовата (не)еднаквост.

За да се постигне целта на проектот, се користеше бихевиористички и експериментален економски пристап преку **Индекс на зајакнатост на жените во земјоделството** со цел да се измери зајакнувањето во пет области: производство, ресурси, приходи, лидерство и распределба на време (Alkaire, et al. 2013) како и **Родово-сензитивна анализа на политиките и буџетските трансфери**. Покрај тоа, како нов приод во методологијата, беше мерена и **Моќта на жените за донесување на одлуки** преку примена на експериментален економски метод (Forsythe, et al., 1994; Engel 2011). Овој пристап заснован на докази (evidence-based) е соодветен за ефикасно подобрување на креирањето и спроведувањето на владините политики и програми (Higgins et al., 2017). Покрај секундарните истражувања и секундарните податоци, во соработка со Агенцијата за поттикнување на развојот на земјоделството, во периодот јуни - јули 2018 година, спроведено е и теренско истражување на примерок од 464 земјоделски домаќинства во осумте статистички региони во земјата. Националната федерација на фармери учествуваше во фазата на тестирање на прашалниците пред спроведување на теренското истражување.

Преглед на индикатори и резултати поврзани со областите (n=464)

Пет области	Индикатори	Клучни резултати
Производство	Придонес во производствени одлуки	Константно ниско учество на жените во процесот на донесување на одлуки во производствените активности и контрола над користењето на приходите
Ресурси	Сопственост на средства	Имот/куќа 4.07% од жените се сопственици на имотот/куќата 95.9% од мажите се сопственици на имотот/куќата - Кај 21.96%, нивните родители се сопственици на имотот/куќата Сопственост на земјиштето 12.01% од жените се сопственици на земјиштето 87.99% од мажите се сопственици на земјиштето 90.35% од мажите донесуваат одлуки за активностите поврзани со земјиштето - Само 9.65% од жените донесуваат одлуки за активностите поврзани со земјиштето 50% од жените кои се сопственици на земјиште не се активни во процесот на донесување на одлуки за активностите поврзани со земјиштето
	Пристап до кредити	Штедилници 58.6% од жените се сметаат себеси за неподобни за кредитите кои ги нудат штедилниците (жените се понеподобни од мажите) Банки 47.6% од жените се сметаат себеси за неподобни за кредитите кои ги нудат банките (жените се понеподобни од мажите) Македонска банка за поддршка на развојот (МБПР) 67.9% од жените се сметаат себеси за неподобни за кредитите кои ги нуди МБПР ИПАРД/Програма за рурален развој 61.85% од жените се сметаат себеси за неподобни за овие програми
Приходи	Контрола над користењето на приходите	Кога жената е одговорна за водење евиденција или сметководство на фармата, таа има значително зајакната улога и јазот на родова нееднаквост е многу помал
Лидерство	Членство во групи	Само 5% од жените се активни членки на групи или здруженија
Распределба на време	Обем на работа	- Жените работат во просек 11.06 часа на ден (41,7% од вкупниот обем на работа потпаѓа на неплатена работа) - Мажите работат во просек 9.68 часа на ден - главно, платена работа

РОДОВИОТ АСПЕКТ ВО ПОЛИТИКИТЕ И ПРОГРАМИТЕ ЗА ЗЕМЈОДЕЛСТВО И РУРАЛЕН РАЗВОЈ

Важноста на родовата еднаквост е препозната од Државните институции (Закон за еднакви можности на жените и мажите, Службен весник на РМ, 6/2012) и се направени значителни напори за унапредување на родовата еднаквост преку создавање на соодветна законска рамка, усвојување политики и воспоставување на институционални механизми на централно и локално ниво (UN Women, 2018).

Земјоделскиот сектор е регулиран со неколку закони и подзаконски акти, и тоа Законот за земјоделство и рурален развој (ЗЗРР, 2010) како главна **законска рамка** која ја регулира политиката за земјоделство и рурален развој во земјата. Дополнително, неколку **стратешки и оперативни документи** ги дефинираат развојните цели и ја регулираат финансиската поддршка во земјоделството и руралниот развој: Националната стратегија за земјоделство и рурален развој 2014-2020, Програмите за рурален развој на Инструментот за претпристапна помош на ЕУ

(ИПАРД) 2007-2013 и 2014-2020 и Националните програми за земјоделство и рурален развој (НПЗРР) 2013-2017 и 2018-2022. Родовата еднаквост и недискриминацијата, како принципи, се вклучени во овие документи. Анализата на родово-сензитивните аспекти во овие документи се сумирани низ призмата на петте главни области во Табела 1.

Релевантната политика главно се фокусира на поддршка на производствените инвестиции (вклучувајќи опрема и машини) и вклучување на жените во процесот на креирање политики во ресорното Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство (МЗШВ), како и во локалните акциони групи (ЛАГ). Диверзификацијата на економските активности која е особено погодна за родово - специфичните капацитети, не е целосно искористена. Обемот на работа, како димензија, не е многу опфатен и содржан во овие документи. Сепак, мерката за диверзификација на ИПАРД нуди потенцијално ослободување на време за жените во руралните средини преку ослободување од некои домашни обврски, како што се грижата за децата, нега и исхраната во семејството. Исто така, потребно е подобро да се информираат земјоделците за можности за вклучување на дополнителни дејности во земјоделските стопанства (ЗЗРР, 2010, член 82-85). Ова се само неколку примери за искористување на тековната програма и мерките за унапредување на родовата еднаквост.

Табела 1: Преглед на родово-сензитивните аспекти во релевантните документи структурирани по петте области на истражување

Области	Производство и ресурси	Приходи	Лидерство	Обем на работа
Клучни документи				
Закон за земјоделство и рурален развој (ЗЗРР, 2010)	Родот е еден од критериумите за избор на корисници (Член 91)	Дополнителна помош за жени кои се сопственици на земјоделски стопанства (Член 102, до 2012)	- Граѓанските организации коишто ги промовираат жените во руралните средини се препознати како социјални партнери на МЗШВ (Член 24) - Учество на жени во ЛАГ (Член 89)	
Национална стратегија за земјоделство и рурален развој 2014–2020 (НСЗРР)	Приоритизирање на проекти предложени од жени од руралните средини со доделување на дополнителни поени	Предложена мерка за обезбедување “постојана поддршка на жени - активни членови на земјоделски стопанства”	- Поддршка на вклучување на жени во донесувањето на одлуки на ЛАГ и во работните групи на МЗШВ - Поддршка за основање на групи на производители – жени од рурални средини	
Национални програми за земјоделство и рурален развој 2018–2020 (НПЗРР)		Операционализација на погорната мерка дефинирана во НПЗРР, планирана за 2020 (Мерка 115)		
Инструмент на ЕУ за претпристапна помош за рурален развој 2007–2013 (ИПАРД I)	Во процесот на евалуација, на проектите поднесени од жени им се доделуваат дополнителни поени во сите мерки	Руралниот туризам, како дејност за диверзификација, издвоен како мошне важен за обезбедување одржлив приход на жените од руралните средини	Жените преку граѓанските организации се вклучени во подготовка, имплементација, мониторинг и евалуација на програмата	Некои подобни дејности под Мерка 302 им нудат можност на жените за слободно време
Инструмент на ЕУ за претпристапна помош (ИПА) за програмата за рурален развој 2014–2020 (ИПАРД II)	Во процесот на евалуација, на проектите поднесени од жени им се доделуваат дополнителни поени во сите мерки		Жените преку граѓанските организации се вклучени во подготовка, имплементација, мониторинг и евалуација на програмата	

Родово-разделените податоци кои се однесуваат на имплементацијата на годишните програми за финансиска поддршка на земјоделството и руралниот развој и ИПАРД (АФПЗРР, 2018) покажуваат дека жените – носители на фарми, во просек примаат околу 30% помалку средства од субвенции во споредба со мажите; имаат помал број на апликации за структурни мерки, но со малку повисоки износи по проект; во

однос на ИПАРД, жените, слично како и мажите, повеќе аплицираат за инвестиции на фарма од ИПАРД (Табела 2). Податоците не овозможуваат подлабока родова анализа во рамките на програмите и мерките, па оттука се јавува потреба од подетални родово разделени податоци и статистики за идни анализи.

Табела 2: Преглед на родово – сензитивните анализи за буџетски трансфери

Програма	Мерки (група)	Заклучок
Програма за финансиска поддршка на земјоделството (2013–2017)	Директни плаќања	15% од апликациите не се распределени по род - Во просек, жените носители на земјоделско стопанство примаат помалку средства од субвенции (35,682 денари наспрема 53,753 денари кај мажите)
Програма за финансиска поддршка на руралниот развој (2015–2017)*	Структурни мерки и мерки за рурален развој	Просечната вредност по апликација од жени (461,342 денари) е повисока од онаа кај мажи (424,970 денари)
ИПАРД 2013–2017	Мерка 101	74 од 83 апликации од жени се за Мерка 101 – инвестиции на фарма (наспрема 343 од 410 за мажи).
	Мерка 103	Инвестиции во преработка и маркетинг – само една завршена инвестиција од жена (наспрема 5 од мажи).
	Мерка 302	Жените имаат поголема стапка на успех кај проектите за диверзификација: од 5 поднесени, 3 се сосклучени договори и 2 се завршени (наспрема 48 поднесени од мажи, 2 се сосклучени договори и 2 се завршени).

*Не се достапни податоци за 2013–2014

КЛУЧНИ НАОДИ ОД ТЕРЕНСКОТО ИСТРАЖУВАЊЕ

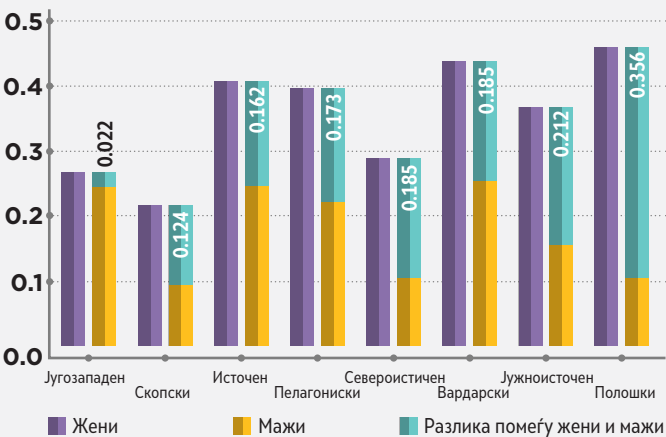
Индекс на зајакнатост на жените во земјоделството (A-WEAI). A-WEAI е составен од два подиндекси: **индекс на пет области (5DE)** со индекс на слаба зајакнатост (1-5DE) и **индекс за родова еднаквост (GPI)**, кој ја мери еднаквоста во домаќинството, каде разликата помеѓу половите (1-GPI) е дефинирана како процентуална разлика во зајакнатоста

која ја имаат жените и мажите. Вредностите на подиндексите 5DE и GPI се 90%, односно 10%. Вкупната AWEAI вредност е пондерираниот збир на 5DE и GPI на ниво на земја или регион. Подобрувањата во 5DE или GPI ќе го зголемат WEAI (Alkaire, et al. 2013).

Табела 3 Резултати за A-WEAI (пет области на индекс на зајакнатост, индекс на слаба зајакнатост, индекс на родова еднаквост, јаз/разлика помеѓу зајакнатоста на жените и мажите)

Индекси	Жени	Мажи
5DE индекс	Зајакнатост во 64.3% од индикаторите	Зајакнатост во 83.5% од индикаторите
Индекс на слаба зајакнатост (1-5DE)	Слаба зајакнатост во 35.7% од индикаторите	Слаба зајакнатост во 16.5% од индикаторите
Удел на примерокот со слаба зајакнатост	58 од 100 жени се со слаба зајакнатост	33 од 100 мажи се со слаба зајакнатост
Просечен индекс на родова еднаквост (GPI)	Жените покажуваат резултати за зајакнатост кои се 75.4% од оние на мажите	
Разлика во зајакнатост (1-GPI)	Процентуалната разлика во резултатите за зајакнатоста помеѓу жените и мажите е 24.6%	
Удел на примерокот кои не постигнале еднаквост	66.6% од жените не постигнуваат еднаквост со нивниот партнер	33% од мажите не постигнуваат еднаквост со нивната партнерка
Индекс на родова еднаквост кај примерокот со слаба зајакнатост	Жените покажуваат резултати за зајакнатост кои се 62.7% од оние на мажите	
Разлика во зајакнатост (кај примерокот без постигната еднаквост)	Процентуалната разлика во резултатите за зајакнатост помеѓу жените и мажите изнесува 37.3%	
Индекс за зајакнување на улогата на жените во земјоделството (A-WEAI)	Вкупниот A-WEAI (0.654) покажува значителен потенцијал за подобрување на зајакнатоста на жените, или преку подобрување на 5DE или преку намалување на разликата на зајакнатост и еднаквост помеѓу жените и мажите	

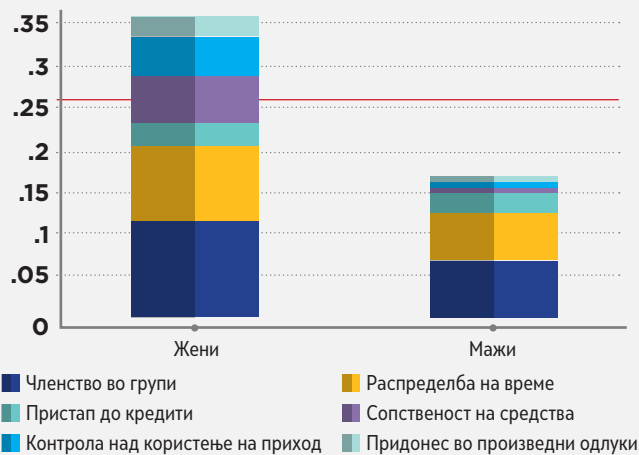
Нивото на индексот на слаба зајакнатост (1-5DE) беше измерено на **регионално ниво** (Слика 1). Регионите се распоредени на сликата по разликата/јазот помеѓу жените и мажите. Вардарскиот, Југоисточниот и Полошкиот регион покажуваат најголем јаз помеѓу жените и мажите. Нивното ниво на слаба зајакнатост е исто така над националниот просек за жените, но е под националниот просек за мажите.

Слика 1: Регионална застапеност на индекс на слаба зајакнатост (црвена линија – национален просек на индексот на слаба зајакнатост)

Клучни резултати поврзани со областите.

Жените се со слаба зајакнатост скоро во сите области, но сепак **сопственоста на средства, придонесот во донесувањето на производствени одлуки и контролата над користењето на приходите**, најмногу придонесуваат за слабата зајакнатост на жените. Овие три индикатори опфаќаат околу 34,5% од вредноста на индексот на слаба зајакнатост на жените во земјоделството, но само 10,1% од вредноста на индексот на слаба зајакнатост на мажите во земјоделството.

Слика 2: Придонес на областите/индикаторите за слаба зајакнатост на жените (црвена линија – националниот просек на индексот на слаба зајакнатост)

КЛУЧНИ ЗАКЛУЧОЦИ

- Жените **се недоволно зајакнати во сите области** и политиката ги поддржува најмногу во областите за производство и членство во групи.
- Постојат одредени **мерки во политиките кои се однесуваат на жените** во смисла на подобрување на нивната позиција во руралните средини. Сепак, евидентно е одредено **(не)разбирање на концептот**.
- Недостатокот на родово разделени податоци** ја ограничува анализата за родовите потреби и изготвувањето на политики засновани на докази.

КЛУЧНИ ПРЕПОРАКИ

- Да се вклучат **родовите аспекти во сите идни политики, програми и практики за земјоделство и рурален развој и да се нагласи родовата еднаквост во целите и задачите на политиката**.
- Да се формира **оддел за родова еднаквост во МЗШВ** за континуирана поддршка на Министерството. Да се зајакнат капацитетите на вработените во ваквиот оддел за родова еднаквост (обука и менторство) за:
 - планирање и имплементација на проценка на родовите потреби, користење на родова статистика, промоција на податоци распределени по родови, дефинирање на родови индикатори и градење на родово одговорна политика и буџетирање.
- Да се воспостави систем на **задолжителна и редовна соработка помеѓу институциите**, особено при креирање и мониторинг на политиките.
 - Таквата соработка е потребна, на пример, помеѓу одделот за родова еднаквост при МЗШВ и Секторот за еднакви можности при Министерството за труд и социјална политика (МТСП), како заедничко тело за родовите прашања, со цел соодветно и целосно решавање на потребите на жените

и мажите; и помеѓу МЗШВ и АФПЗРР за мониторинг и евалуација на програмата.

- Да се поттикнат **родово-одговорни политики и програми**; согласно, задолжително да се користат **родово разделени податоци и статистики** во подготовката и евалуацијата на програмата.
 - Јасно да се дефинираат потребите од родово разделени податоци, родови индикатори и цели, како поддршка на подготовката и следењето на политиките и програмите засновани на докази.
 - Покрај тоа, да се формира редовна **потсекторска група** за родови прашања во рамките на МЗШВ, со претставници од релевантните засегнати страни, со што ќе се обезбеди континуирано следење и вклучување на родовите аспекти во политиките и програмите.
- Да се креираат и нудат **родово – сензитивни советодавни пакети** за подигнување на свеста за улогата на жените и нивниот (потенцијален) придонес во домаќинството и заедницата, со цел надминување на традиционалните верувања и вредности, поддршка на позитивните ставови и однесување, изградба на капацитетите на жени и мажи од рурални средини, надминување на регионалните и етничките разлики, а со тоа придонесување кон одржлива промена на родовите односи.
- Да се **поддржат земјоделските организации во нивното залагање** да добијат одредени права преку координирани активности од различните надлежни институции. На пример, да се регулира прашањето за породилно отсуство или здравствено осигурување за жени и мажи од рурални средини (Министерство за здравство, МТСП, МЗШВ итн.), или да се надминат регионалните разлики (Министерство за локална самоуправа, Биро за регионален развој, итн.).

Избрана библиографија:

- Alkaire, Sabina, Ruth Meinzen-Dick, Amber Peter Man, Agnes Quisumbing, Greg Seymour, и Ana Vaz. "The Women's empowerment in Agricultural Index", World Development Vol. 52, pp. 71-91, 2013. Elsevier, 2013.
- Engel, Christoph. "Dictator Games: A Meta Study." Experimental Economics 14, no. 4 (2011).
- European Commission. Empowering rural stakeholders in the Western Balkans. European Commission, 2014.
- FAO. What gender mainstreaming in agriculture means in practice: Cases from selected countries of the European Union. Budapest: FAO, 2018.
- Forsythe, Robert, Joel L. Horowitz, N.E. Savin, and Martin Sefton. "Fairness in Simple Bargaining Experiments." Games and Economic Behavior 6, no. 3 (1994): 347-369.

Повеќе информации

Овој краток преглед на политиката претставува резиме од сеопфатно емпириско истражувања, со цел концизно да се претстават препораките за политиката во однос на родовата нееднаквост во земјоделството.

Целосното издание, објавено како монографија, ќе биде достапно на: http://www.fznh.ukim.edu.mk/mk/20180914905/unw_fznh.html

Повеќе информации за проектот се достапни на: http://www.fznh.ukim.edu.mk/mk/20180914905/unw_fznh.html

За дополнителни информации, ве молиме обратете се на:
policyevent_weai@fznh.ukim.edu.mk